

ความทรงจำกับสถานที่ผ่านสัมผัส

Memory and place through artistic perceptions

จूरึพร เพชรทัง Jureporn Pedking

นักศึกษาระดับปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลป์ คณะจิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Received : March 17, 2021   Revised : April 7, 2021   Accepted : June 30, 2021

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาผลงานศิลปะร่วมสมัยที่เน้นประเด็นความหมายของสถานที่และการตั้งคุณค่าเป็นความทรงจำ ด้วยวิธีศึกษาลักษณะการใช้วัสดุ การจัดสภาพแวดล้อม การสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้ชมในกระบวนการสร้างสรรค์ของศิลปินจำนวน 5 คน และ 1 กลุ่มศิลปิน การนำเสนอความคิดเห็นของระหว่างศิลปะเชิงสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม การจัดการลักษณะทางกายภาพของพื้นที่เกิดขึ้นจากเงื่อนไขแวดล้อมทางด้านประวัติศาสตร์ สังคม และ/หรือ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ ผลการศึกษาพบว่า การรับรู้ผลงานศิลปะสามารถแบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ 1. การรับรู้ผลงานผ่านการชมเป็นหลัก ในผลงาน Bangkok Noir

ของรอล์ฟ ทูเทิน I like America and America likes me ของ โจเซฟ บอยซ์ และ Congregation ของชิฮารุ ชิโตะ ได้สร้างความรู้สึกจากวิธีการ กำหนดให้ผู้ชมมีสถานะเพียงสังเกตการณ์ แต่ไม่สามารถโต้ตอบกับผลงานได้ 2. การรับรู้ผลงานผ่านพหุประสาทสัมผัส (multisensory) ในผลงาน Again, Still, Yet ของแอน แฮมิลตัน Untitled 1990 (Pad Thai) ของฤกษ์ฤทธิ ธีระวนิช และ Sun & Sea (Marina) โดยศิลปินกลุ่มของประเทศลิทัวเนีย ที่ต้องอาศัยการรับรู้จากประสาทสัมผัสหลายส่วนพร้อมกัน เพื่อช่วยเสริมความเข้าใจไปสู่การเชื่อมโยงความหมายของผลงานผ่านองค์ประกอบจัดวางต่าง ๆ ที่ส่งผลความรู้สึกเมื่อผู้ชมมีปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่และกลายเป็นส่วนหนึ่งของผลงาน

คำสำคัญ ความทรงจำกับสถานที่ / ศิลปะกับการมองเห็น / สุนทรียะสัมพันธ์

Abstract

This article explores 6 sets of contemporary artworks by each of 5 individual artists and a group of 3 artists focusing on the meaning of place and the imprint of memory in their works. The methods include the study of the materials, the surrounding arrangement, the interactions between the audience and the artworks, the expression of relational art and the environments, and the management of landscape which relates to historical, social and/or geographic conditions. Research results revealed two sorts of artistic perceptions. The first one is the visual perception found in Ralf Tooten's Bangkok Noir, Joseph Beuys' I like America and America likes me, and Chiharu Shiota's Congregation. Positioned as an observer, the audience can only see and feel, but cannot interact with the artworks. The second one is a multisensory perception found in Ann Hamilton's Again, Still, Yet, Rirkrit Tiravanija's Untitled 1990 (Pad Thai) and Sun & Sea (Marina) by a group of 3 Lithuanian artists - Rugilė Barzdžiukaitė, Vaiva Grainytė and Lina Lapelytė. These artworks need to be perceived through several sensory channels together which leads to an understanding of associated meanings. Via artistic elements and artistic placement, the audience can feel and interact with the artistic space and become a part of the whole art piece.

Keywords Memory and place / Art and seeing / Relational Aesthetics

บทนำ

ความทรงจำเกี่ยวกับสถานที่ในฐานะที่เป็นองค์ประกอบสำคัญสำหรับการระบุถึงมืออยู่และยังคงอยู่ของตัวตนในแต่ละบุคคล จากมุมมองและการแสดงออกที่มีต่อพื้นที่และถิ่นที่ (space and place) ทั้งในลักษณะนามธรรมและรูปธรรมไปสู่การปรุงแต่งด้วยจิตก่อให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกจากการรับรู้โลกรอบ ๆ ตัวผ่านระบบประสาทสัมผัสทั้งการเห็น การได้ยิน การลิ้มรส การได้กลิ่น การจับต้องสัมผัสเป็นประสาทสัมผัส 5 ทางที่รู้จักกันมาตั้งแต่โบราณให้กระตุ้นร่างกายได้สร้างความเข้าใจเป็นประสบการณ์หรือความทรงจำอันสำคัญต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ ซึ่งในแต่ละวันคนเราต่างต้องเผชิญกับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ รอบตัวการเดินทางของเวลาผ่านความเคยชินให้กลายเป็นความผูกพันที่มักเกี่ยวเนื่องจากความสัมพันธ์ในชีวิตประจำวันอย่างแนบชิด เริ่มต้นจากบ้าน สู่ โรงเรียน สู่ สถานที่ต่าง ๆ ในแต่ละช่วงวัยที่มีความหมายและคุณค่าต่อชีวิตที่ดำรงอยู่ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องของโลก ทำให้เกิดความรู้สึกต่อจิตใจตามความสำคัญที่แตกต่างกันออกไป เนื่องจากสถานที่แต่ละแห่งของความสัมพันธ์นั้นจะมีลักษณะของพื้นที่และมีสิ่งแวดล้อมเฉพาะตัวซึ่งเป็นสัมผัสที่คนเราสามารถรับรู้ได้ผ่านทางสัมผัสและอารมณ์ ที่สุดท้ายแล้วจะค่อย ๆ พอกพูนประกอบสร้างความเป็นตัวตนของสถานที่และหลอมรวมเข้ากับบุคคลที่อยู่กับสถานที่แห่งนั้น ทำให้สถานที่จึงทรงค่าความสำคัญต่อกระบวนการสร้างตัวตนของบุคคล

1. ทฤษฎีเรื่องความทรงจำกับสถานที่ผ่านสัมผัส

สถานที่-ความหมายของสถานที่

มนุษย์มีความผูกพันกับสถานที่เนื่องจากเป็นส่วนหนึ่งของความทรงจำ สถานที่ที่มักจะมีความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน สิ่งรอบ ๆ ตัว ไม่ว่าจะเป็นสภาพตามธรรมชาติของที่อยู่อาศัย เช่น ต้นไม้ ก้อนหิน พื้นดิน หรือตัวอาคาร เช่น บ้าน ไร่ พื้นบ้าน ห้องนอน และขยายตัวออกไปสู่โลกโดยรอบ ซึ่งจะกว้างขวางหรือคับแคบก็แล้วแต่ตัวบุคคลและกลายเป็นสถานที่แห่งความทรงจำ ซึ่งในปัจจุบันคนสามารถเดินทางอย่างกว้างขวาง ทำให้เกิดสถานที่แห่งความทรงจำที่ลึกซึ้งในบริเวณต่าง ๆ ของโลกและทอประกายความรู้สึกในความทรงจำต่อสถานที่ไปกับตนเอง ทุกที่และบางครั้งสถานที่ในความทรงจำได้สร้างจุดเชื่อมต่อการซ้อนทับกับการกระทำในปัจจุบันนั้นได้ ทำให้สถานที่จึงเปรียบเสมือนสิ่งมีชีวิตที่ดำเนินสัมพันธ์ไปกับผู้คนอย่างใกล้ชิด คริสเตียน นอร์เบิร์ก ชูลซ์ (Christian Norberg-Schulz) เสนอว่า ความสัมพันธ์ที่มนุษย์มีต่อ

สถานที่ไว้ว่า มนุษย์ที่พยายามหาถิ่นฐานของตนเองและการอาศัยอยู่ร่วมกับสภาพแวดล้อม จะสร้างประสบการณ์ต่อสิ่งแวดล้อมนั้นให้กลายเป็นความผูกพัน การให้ความหมายมากกว่า เป็นเพียงที่พักอาศัย ซึ่งการนิยามความหมายของสถานที่ (Place) จากข้อบ่งชี้ทางรูปธรรม เกี่ยวกับการพำนักหรืออาศัยอยู่ของมนุษย์ การมีส่วนร่วมหรือสัมพันธ์กับสถานที่แห่งนั้น คือ ส่วนหนึ่งของการสร้างตัวตนในแต่ละบุคคล (นัฐภรณ์ สติวราพร, 2562: 14)

ในทางวรรณกรรม การดำเนินเรื่องจำนวนมากบรรยายถึงสถานที่และบรรยากาศก่อนการแทรก ตัวละครและเหตุการณ์เข้าไป เพื่อสร้างภาพในใจของเรื่องราวโดยรวม ตัวอย่างเช่น นวนิยาย เรื่อง รอยวสันต์ โดยยูวดี ต้นสกุลรุ่งเรือง เนื้อเรื่องเป็นการถ่ายทอดปรัชญาชีวิตคนจีนอพยพ สามีญรรรมดา โดยอาศัยฉากของสยามหรือกรุงเทพมหานคร ย่านเยาวราชและบริเวณรอบๆ นั้นที่เป็นสถานที่ในความทรงจำและมีความหมายต่อตัวละคร ทำให้ผู้อ่านเกิดการรับรู้ถึงเรื่องราวและสถานที่ไปพร้อมกัน ทั้งนี้การสร้างบรรยากาศที่แสนลำเค็ญ ส่งผลถึงภาพจำเกี่ยวกับ ความเป็นจีนอพยพ ถิ่นอาศัยของจีนสยาม จินตนาการถูกสร้างเคล้าคลอไปในความคิดของ ผู้อ่านที่สามารถสร้างภาพในใจขึ้น

เช่นเดียวกับนวนิยายเรื่อง กบฏจินเจิน “บนถนนพลับพลาไชย” โดยสิทธิเทพ เอกสิทธิพงษ์ วรรณกรรมอิงประวัติศาสตร์ของชีวิตชาวจีนชนชั้นล่างในกรุงเทพมหานคร ช่วงทศวรรษ 2500-2510 โดยมีการบรรยายสภาพเกี่ยวกับสถานการณ์การเมืองการปกครองจากกลุ่มอำนาจทางทหารของนายกรัฐมนตรียุ่ช่วงสมัยนั้น ถึงการปกครองด้วยระบอบเผด็จการพ่อขุนอุปถัมภ์ที่สร้างความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่สำหรับสังคมไทย ท่ามกลางความเคลื่อนไหวทางสังคม-การเมืองของคนในชาติผนึกกำลังกับคนร่วมชาติอย่างกลุ่มชาติพันธุ์จีน เมื่อจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น เศรษฐกิจที่เติบโตกับทหารนักการเมืองยังคงคุมอำนาจไว้นานนับมากกว่า 10 ปี เป็นสาเหตุหนึ่งที่ก่อให้เกิดเหตุการณ์ต่อเนื่องมาถึง “จลาจลพลับพลาไชย ช่วงพ.ศ. 2517” การเล่าเรื่องแสดงให้เห็นถึงสภาพพื้นที่และความเปลี่ยนแปลงไปของสถานที่ที่มีอยู่จริง ทำให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการสถานที่ในหนังสือผ่านความทรงจำต่อสถานที่จริง ก่อให้เกิดการรับรู้สถานที่ในความเข้าใจใหม่อีกรูปแบบหนึ่ง

การนำเสนอเรื่องราวผ่านสถานที่ที่สัมพันธ์กับผู้คนในวรรณกรรมที่สำคัญอีกหนึ่งชิ้น คือ In Search of Lost Time (การค้นหาวินเวลาที่สูญหาย) เป็นนวนิยายชุดใหญ่ที่ถูกทยอยตีพิมพ์ออกเป็น 7 เล่มตั้งแต่ ค.ศ. 1913 - ค.ศ. 1927 โดยมาร์แซล พรุสต์ (Marcel Proust) สำหรับการเดินเรื่องที่มุ่งถ่ายทอดจากการมองสิ่งต่าง ๆ รอบตัวผ่านสายตาและจิตสำนึกเชิงวิเคราะห์วิจารณ์ เช่นในตอนหนึ่งของหนังสือ ความว่า

“วันที่ที่ข้าพเจ้าได้รสชาติของชิ้นขนมไข่มุกซ์ชาโลมที่คุนป้าเคยยื่นให้ทาน (โดยที่ข้าพเจ้าก็ยังไม่ทันทราบชัดกระทั่งในภายหลังว่าเหตุใดความทรงจำนี้จึงบันดาลความสุขแก่ข้าพเจ้ายิ่งนัก) ฉบับลับ บ้านสี่เทาหลังเก่าริมถนนซึ่งมีห้องนอนของแกตั้งอยู่ก็ผุดขึ้นมาดูจางจางคร ช้อนทับด้วยศาลาหลังเล็ก ๆ ที่หันออกสู่สวน(...) บัดนี้ มวลดอกไม้ในสวนของบ้านเราและในสวนป่าของคุณสวนันน์ ดอกบัวในแม่น้ำวิวียนบรรดาชาวหมู่บ้านที่น่ารัก บ้านเล็กๆของพวกเขา อีกทั้งโบสถ์แล้ว เมืองกงเบรย์ทั้งเมือง ภูมิภาครอบๆ ทั้งหมดเหล่านี้ ซึ่งก่อตัวเป็นรูปเป็นร่างอย่างแข็งแรงหนาแน่นไม่ว่าเมืองหรือสวน ล้วนผุดขึ้นมาจากถ้วยชาที่ข้าพเจ้าดื่มอยู่นี้โดยแท้”

(นพพร ประชากุล, 2546: 111)

สังเกตได้ว่าเนื้อเรื่องจะเริ่มต้นการบรรยายภาพรวม สภาพแวดล้อม สถานที่ สิ่งรอบตัวและขมวดเข้ารายละเอียดที่เกิดขึ้นภายในของสถานที่ การวิเคราะห์แนวคิดของพรุสต์ ความหมายต่อสถานที่ โดยนพพร ประชากุล ได้ข้อสรุปว่า “สถานที่ก็คือผู้คน” (มาร์แซล พรุสต์, 2554: 37) สถานที่มีหน้าที่รองรับการกระทำของมนุษย์ที่สร้างเหตุการณ์ก่อเป็นความสัมพันธ์ขึ้นในช่วงเวลาระหว่างมนุษย์กับพื้นที่ ธรรมชาติแวดล้อมที่ไม่สามารถแยกขาดจากกันได้ สถานที่จะนำพาให้ผู้คนสัมผัสถึงสิ่งที่เป็นอดีตตลอดจนถึงปัจจุบันและสร้างความรู้สึกลึกต่อสถานที่แห่งนั้น (Sense of Place) กล่าวคือการสร้างความหมายสถานที่อย่างไร ขึ้นอยู่กับความรู้สึกที่มีต่อสถานที่และมอบความหมายในแต่ละบุคคลแตกต่างกันและยังสามารถเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา หากได้รับผลกระทบจากปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ฯลฯ

สถานที่แต่ละแห่งจะมีเอกลักษณ์เฉพาะที่แตกต่างกัน เป็นผลให้คนเราเกิดการรับรู้ผ่านการสัมผัสพื้นที่ บรรยายกาศ กลิ่น ผิสัมผัส รสชาติ ฯลฯ ที่กระตุ้นอารมณ์เข้ากับบุคคลที่อยู่ในสถานที่สัมพันธ์กับความเป็นตัวตนของสถานที่แห่งนั้นและถูกจดจำขึ้นเป็นประสบการณ์หรือ

ความทรงจำของคนกับสถานที่และการสร้างความหมายต่อสถานที่ที่บุคคลนั้นมีปฏิสัมพันธ์
อย่างแนบชิดกัน

ซึ่งความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างคนกับสถานที่ไม่ได้มีเพียงแห่งเดียวในชีวิต แต่การเดินทาง
เคลื่อนย้ายถิ่นฐานของคนจะสร้างความสัมพันธ์กับสถานที่หลายแห่งที่เต็มไปด้วยรอยประทับ
ภายในความรู้สึกที่ได้รับยังคงความทรงจำของแต่ละบุคคลไว้ บางครั้งความทรงจำต่อสถานที่
ที่แห่งนั้นอาจจะมีภาพจำที่เลือนลาง การทำให้ความทรงจำนั้นกลับมาด้วยการสัมผัสรู้กับ
ประสบการณ์จากสถานที่ในอดีตอย่างเจาะจง สิ่งที่มีมองเห็น เสียง กลิ่นการสัมผัสต่างๆ จะ
เรียกภาพในใจของบุคคลนั้นกลับคืนมา ซึ่งส่วนใหญ่ความทรงจำที่คนมักหวนระลึกถึงจะมี
ความหมายต่อจิตใจ ช่วงเวลาที่เปลี่ยนผ่านจะยิ่งกระตุ้นความรู้สึกที่มีต่ออดีต ความคิดถึง
หรือการโหยหาอดีต (Nostalgia) ผ่านสถานที่นี้ นพพร ประชากุลได้วิเคราะห์ไว้ในบทความ
ชื่อ พุรสต์: ตัวตน กาลเวลา วรรณกรรม ความว่า

“เมื่ออดีตบางส่วนในชีวิตจะไม่เหลือร่องรอยไว้ให้เห็น ด้วยผู้คนได้ตายจากไปสิ้น
และสิ่งต่าง ๆ ก็พังพินาศไปหมดแล้ว หากมีเพียงกลิ่นสัมผัสและรสสัมผัสที่ยัง
ดำรงอยู่อีกยาว ประจวบจุณญาณหลังความตาย แม้จะบอบบาง แต่มีพลังและชีวิต
ชีวา อดทนและซื่อสัตย์ เฝ้ารอคอยอยู่บนซากของวัตถุที่ถูกผลาญทำลาย เพื่อให้
ถึงวันเวลาที่จะรองรับสถาปัตยกรรมอันยิ่งใหญ่แห่งความทรงจำ”

(นพพร ประชากุล, 2546: 110)

สรุปว่า ณ ขณะเวลาดำเนินต่อไปท่ามกลางความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัว
พร้อมกับการกักเก็บสิ่งที่ได้รับไว้ในความทรงจำ กระทั่งกาลเวลาได้ล่วงเลย ณ ขณะนั้นหรือ
ในความเข้าใจตามความหมายถึงอดีต ส่งผลให้ความทรงจำกลับเลือนรางและจางหายไป
ชั่วขณะหนึ่ง การนำสู่จุดเชื่อมต่อของความทรงจำที่สูญหายไปกับการกระทำอยู่ในเวลาของ
ปัจจุบัน ขณะที่สติกำลังรับรู้จะช่วยสร้างแรงกระตุ้นจิตใจได้นั้นก็ได้รับความทรงจำนั้นกลับ
คืนมาได้ทั้งโดยบังเอิญและตั้งใจ เมื่อบุคคลได้สัมผัสกับสิ่งที่คล้ายคลึงกับอดีตผ่านสิ่งเร้า
จากสภาพแวดล้อม สถานที่ สิ่งของ อาหาร ฯลฯ เป็นความสำคัญต่อการค้นหาสารัตถะอัน
ต่อเนื่องของตัวตนจากช่วงเวลาของอดีตถึงปัจจุบัน เพื่อยืนยันว่าหากแม้กระแสของเวลาที่
ผ่านมานำเราให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างไร แต่เราก็คือคน ๆ เดียวกับคนที่เราเคยเป็น
ในอดีต (นพพร ประชากุล, 2546: 111)

2. สัมผัสจากความทรงจำ/พื้นที่และงานสร้างสรรค์

การทำงานศิลปะในรูปแบบติดตั้ง ณ สถานที่เฉพาะ เริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่ช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา เช่น ผลงาน *Wrapped Reichstag* ในช่วงปี ค.ศ. 1971 ของคริสโตและฌานน์-โคลด์ (Christo and Jeanne Claude) (ภาพที่ 1) ในลักษณะวิธีการวางแผนงานทุกอย่างโดยคำนึงถึงองค์รวมของการแสดงผลงาน ความมีเอกลักษณ์และเอกภาพที่มีอาจแบ่งแยกเป็นส่วนย่อยได้ ทำให้ผู้ชมรับประสบการณ์ในการอยู่ร่วม หรือการมีศิลปะแวดล้อมตัวผู้ชมในพื้นที่สาธารณะและศิลปะในสถาปัตยกรรมต่าง ๆ เนื่องจากบทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาสถานที่ที่สร้างความหมายและตรึงคุณค่าไว้บนพื้นฐานที่มนุษย์สามารถรับรู้ได้จากผลงานศิลปะเฉพาะที่ การคำนึงถึงลักษณะเด่นของงานศิลปะ คือ การใช้แนวคิดสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำของคนกับสถานที่โดยเลือกสรรแบบเจาะจง (site-specific) การรับรู้ที่ดีนั้นจำเป็นต้องนำพาร่างกายเข้าไปสัมผัส (sense organs) เพื่อสร้างประสบการณ์และอารมณ์ความรู้สึกให้ผานเป็นหนึ่งเดียวกันกับพื้นที่ ทำให้ค้นพบความหมายและคุณค่า ผ่านความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพื้นที่และความสำนึกในถิ่นที่ (sense of place) (นราธร สายแสง, 2560: 637-638)

ทั้งนี้การจดจำ (memory) และบันทึกเป็นประสบการณ์กับการแปลความหมายถึงสิ่งที่ได้สัมผัส รวมทั้งประมวลผลกับความทรงจำเดิม ให้เกิดเป็นการเรียนรู้และนำไปสู่การแสดงออกทางพฤติกรรม

ภาพที่ 1

Christo and Jeanne Claude. Wrapped Reichstag.

โดยทางศิลปะเป็นกระบวนการต่อเนื่องผ่านการสังเกตรูปแบบของวัตถุ สิ่งต่างๆ รอบตัว เพื่อให้เกิดความคิดและความพยายามทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งซึ่งกว่าการใช้สายตามองตามปกติกับสิ่งที่เห็น และสามารถสัมผัสถึงความงามทางทัศนศิลป์ได้ จากการศึกษาและวิเคราะห์ลักษณะการรับรู้ผลงาน ดังนี้

2.1 การรับรู้ผลงานผ่านการชม

ดวงตาเป็นอวัยวะที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตผ่านการมองเห็น ความสามารถของตา คือการโฟกัสและจับภาพที่เกิดจากแสงเป็นสีและความสว่าง การรับรู้เกี่ยวกับข้อมูลของวัตถุในลักษณะต่าง ๆ เป็นภาพ 3 มิติด้วยตาสองข้าง และเมื่อดวงตาเกิดสัมผัสแบบการมองเห็น (visual sense) ผ่านโลกของศิลปะอย่างการเลือกใช้สีและสัญลักษณ์ จึงสำคัญต่อการสื่อสารความคิดของศิลปินให้สะท้อนความรู้สึกแก่ผู้ชม

2.1.1 ผลงาน Bangkok noir (ค.ศ. 2018-2019) โดย ราล์ฟ ทูเทน (Ralf Tooten) เกิดปี ค.ศ.1958-ปัจจุบัน ศิลปินภาพถ่ายที่หลงใหลในสุนทรียศาสตร์ของการพบปะผู้คน สถาปัตยกรรม ทิวทัศน์ และภาพบุคคล การถ่ายทออสึ้นแห่งความงามของความเป็นมนุษย์ และสิ่งแวดล้อมรอบตัว ผลงานที่สร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ชม การได้วาทิกันทางความรู้สึก ถึงเสียงจากคนในภาพกับคนข้างนอก สิ่งสัมผัสได้ถึงวิถีชีวิตของคนกลุ่มหนึ่งที่เต็มไปด้วยเรื่องราวมากมายกำลังเปลี่ยนแปลงเสียงอย่างเงียบๆให้ผู้คนได้รับฟัง

ลักษณะผลงานเป็นภาพถ่ายเหมือนบุคคลและถูกติดตั้งตามสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ เช่น จอ LED, ป้ายแสดงสินค้าในห้างสรรพสินค้า สถานี BTS ผนังอาคารของกรุงเทพฯ เป็นต้น (ภาพที่ 2) ภาพถ่ายทั้งหมดของผลงานชุดนี้สร้างขึ้นจากคนงานรับจ้างจำนวนหลายร้อยชีวิตที่ประกอบอาชีพก่อสร้าง การทำงานที่มีอยู่ทุกแห่งหน หากปราศจากคนงานเหล่านี้ แล้วใครจะสร้าง บ้าน ที่อยู่อาศัย ฯลฯ การกระตุ้นถึงคุณค่าทางความคิดและความทรงจำร่วมกันด้วยวิธีการวางเงื่อนไขให้ผู้ชมมีสถานะเพียงสังเกตการณ์ การเฝ้ามองดูผลงานที่ใช้ภาพพอร์ทเทรตคนงานก่อสร้าง (ภาพที่ 3) การรับรู้และทำความเข้าใจร่วมกับสถานที่ที่ติดตั้งผลงานไปพร้อมกับสภาพพื้นที่ที่รายล้อมไปด้วยผู้คน ดึก อาคาร ห้างสรรพสินค้า เป็นต้น การสำนึกถึงความเท่าเทียมและความสำคัญต่อการดำรงชีวิตอยู่ของผู้คนที่ท่ามกลางความเจริญกับหนึ่งในผู้สร้างกรุงเทพฯ

ภาพที่ 2

Ralf Tooten. (2019). Bangkok noir

ภาพที่ 3
Ralf Tooten. (2019). Bangkok noir

ภาพที่ 4
Ralf Tooten. (2019). Bangkok noir

ประเด็นสำคัญของงานชุดนี้ คือการตั้งคำถามของศิลปินถึง “การมีอยู่ของความทรงจำถึงสถานที่ของตนเองหรือไม่” Ralf Tooten ก็กับการตามหาคำตอบจากการเดินทางไปสถานที่ต่าง ๆ การพบเจอผู้คน สิ่งรอบตัวที่กำลังสะท้อนผ่านวิถีชีวิตของกลุ่มคนงานก่อสร้างในกรุงเทพฯ ผู้ใช้แรงงานที่เคยถูกมองข้ามให้มีเกียรติและศักดิ์ศรี ความหมายถึงความเป็นมนุษย์ คนธรรมดาดำรงชีวิตด้วยอาชีพที่คนส่วนใหญ่ไม่ปรารถนาที่จะเป็น รายได้ต่อวันต้องแลกมากับการเผชิญหน้ากับความเสี่ยงและอันตรายที่พร้อมเกิดขึ้นได้ทุกเมื่อในไซต์ก่อสร้าง อีกทั้งรายละเอียดต่าง ๆ ถูกสอดแทรกผ่านแฟชั่นชุดทำงานของคนก่อสร้างเป็นความงามที่มีเสน่ห์จากสีสันเครื่องประดับและวัสดุของชุดทำงาน (ภาพที่ 4) การเจาะจงภาพใบหน้าของบุคคลในภาพด้วยแวตาสีหน้าการแสดงอารมณ์และเครื่องแต่งกายที่เลอะเปื้อนสี ผ่าคลุมหัวใจที่ปิดกั้นใบหน้าให้เหลือเพียงดวงตาคู่เดียว หมวกสานราคาถูกที่ถูกวางองค์ประกอบการแสดงของบุคคลและสีหน้าที่แสดงออกผ่านเครื่องแต่งกาย การสื่อสารที่แฝงความรู้สึกถึงการผจญภัยที่เต็มไปด้วยความภาคภูมิใจ ความสนุกสนาน ความสดใส บางส่วนปะปนกับความกลัว ความหดหู่และในทุกส่วนของความรู้สึกเป็นสิ่งมีคุณค่าที่สร้างการเติบโตของคน ๆ หนึ่งไปพร้อมกับความเจริญของโลก

2.1.2 ผลงาน I like America and America Like me (ค.ศ. 1974) โดย โจเซฟ บอยซ์ (Joseph Beuys) เกิดปี ค.ศ.1921-1986 ความสามารถที่สร้างสุนทรียะใหม่แห่งยุคศตวรรษที่ 20 ความยึดมั่นต่ออุดมการณ์และกิจกรรมที่เขาสร้างขึ้นจากแนวคิดทางสังคมและการเมือง การทำงานที่มีลักษณะเป็นนักวางแผนและความคิด คือเครื่องมือต่อการสร้างผลงานให้เกิดความรู้สึกกระทบต่อผู้ชมเมื่อพบสิ่งต่าง ๆ รอบ ๆ ตัวจะปรากฏเด่นชัดและสร้างภาพสำนักขึ้น ในใจมากกว่าการสัมผัสเพียงแค่การมองเห็นถึงรูปร่างเพียงเท่านั้น (พิสนท์ สุวรรณภักดี, 2562: 3)

ลักษณะผลงานเป็นศิลปะรูปแบบการแสดงสด (performance art) ศิลปะเชิงความคิด (conceptual art) บนพื้นที่เฉพาะเจาะจง ณ เมืองนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา การแสดงของศิลปินเริ่มต้นด้วยการทอหุ้มร่างกายด้วยผ้าขนสัตว์และโดยสารมาที่โรงพยาบาล การเดินทางจากสนามบินไปยังแกลเลอรี (ภาพที่ 5) ในส่วนพื้นที่การแสดงจะถูกล้อมรอบด้วยตะแกรงเหล็กที่ปิดล็อกไว้และผู้ชมสามารถมองเห็นได้จากแค่ด้านนอกกรงเท่านั้น ศิลปินเดินเข้าไปภายในกรงพร้อมกับถอดผ้าคลุมออกและหยิบขนมที่ใส่อาหารของหมาป่ามาวางไว้ในตำแหน่งใกล้กับตะแกรงเหล็ก ในขณะที่คอห้อยเหล็กรูปทรงสามเหลี่ยม เมื่อเดินจะเกิดเสียงจากการแกว่งไกวไปพร้อมกับมือถือไม้เท้าด้ามงอตลอดเวลา ศิลปินทอหุ้มร่างกายอย่างมิดชิดตั้งแต่ศีรษะจรดปลายเท้าด้วยผ้าขนสัตว์อีกครั้งและเริ่มการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับหมาป่าระหว่างการดำรงอยู่ต่างฝ่ายจต้องกันและกัน บางครั้งหมาป่าเดินวนไปมารอบ ๆ ตัวศิลปิน และกระโจนเข้าย่ำกัดกัดเหวี่ยงผ้าคลุม (ภาพที่ 6) ศิลปินตอบโต้ด้วยการทำท่าทางการกระแทกไม้เท้ากับพื้น ตลอดระยะเวลาการแสดงเริ่มสร้างความคุ้นเคยคลายความระแวงต่อกันและอยู่ร่วมกันต่อมากับหมาป่าโดยปราศจากผ้าคลุมขนสัตว์อีกต่อไป (ภาพที่ 7) สุดท้ายก่อนเดินออกจากกรงตะแกรงเหล็กศิลปินทอหุ้มร่างกายด้วยผ้าขนสัตว์อีกครั้งและนอนลงบนเปล ร่างกายถูกหามขึ้นรถพยาบาลกลับสู่สนามบิน ศิลปินเดินทางออกจากอเมริกาด้วยความตั้งใจไม่ให้เท้าสัมผัสกับแผ่นดิน ผลงานชุดนี้ใช้ระยะเวลาแสดง 3 วันภายใต้การนำเสนอมือเป็นผลงานแสดงสดไปพร้อมกับบันทึกภาพเคลื่อนไหวและภาพถ่าย

การถ่ายทอดความคิดเกี่ยวกับระบบสังคมของทวีปยุโรปและอเมริกาถึงอิทธิพล การเกิดและการล่มสลายของอารยธรรมระหว่างทวีปยุโรป ความเข้มแข็งของอารยธรรมอันเก่าแก่ที่กำลังเสื่อมโทรมและต้องการการเยียวยารักษา (อุปมาด้วยการนอนไปบนเปลหามและทอหุ้มร่างกายด้วยผ้าขนสัตว์) กับทวีปอเมริกาที่เพิ่งเกิดใหม่ มีความป่าเถื่อนและก้าวร้าว แต่มีชีวิตชีวา (เช่น หมาป่าโคโยตี้) เมื่อประจันหน้ากัน ทำให้เกิดการปะทะ การดิ้น การลากและ

ขบกัดกันไปมา เมื่อระยะเวลาผ่านไปต่างฝ่ายค่อย ๆ สร้างความคุ้นเคย และแสดงความเป็นมิตรต่อกันในท้ายที่สุด

การลำดับวิธีดำเนินเรื่องราวถึงอารยธรรมหรือวัฒนธรรมอันสัมพันธ์กันทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง ความคิด ศิลปะ ในลักษณะการอยู่ร่วมกัน การจัดสรรทรัพยากร การจัดระเบียบหรืออำนาจและสถานภาพของสังคมมนุษย์นั้น ๆ โดยการรับรู้ การทำความเข้าใจผ่านการสื่อสารเนื้อหาเริ่มต้นจากสถานที่ พื้นที่และบรรยากาศก่อนแทรก ตัวละครและเหตุการณ์เข้าไปตามลำดับเนื้อหาที่อิงประวัติศาสตร์ การเน้นองค์ประกอบสำคัญในการดำเนินเรื่องโดยอาศัยฉากของอเมริกาโดยเฉพาะเมืองนิวยอร์ก สถานที่ที่มีความหมายต่อตัวบุคคล ทำให้ผู้ชมเกิดรับรู้ผ่านการเฝ้ามองเรื่องราวและสถานที่ไปพร้อมกัน อีกทั้งลำดับเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นขณะการแสดงได้สร้างบรรยากาศที่อัดอัด ความรู้สึกตื่นตระหนก ความกังวลใจและความสะเทือนใจ และก่อให้เกิดภาพจำของประวัติศาสตร์ระหว่างอเมริกาและยุโรป การประสานความเข้าใจสู่ความคิดจากความทรงจำเฉพาะส่วนบุคคลไปกระทบต่อความทรงจำร่วมของคนในสังคมและเป็นผลต่อการสร้างความทรงจำใหม่ร่วมกัน

ภาพที่ 5

Joseph Beuys, I like America and America Like me, 1974

ภาพที่ 6

Joseph Beuys, I like America and America Like me, 1974

ภาพที่ 7

Joseph Beuys, I like America and America Like me, 1974

2.1.3 ผลงาน Congregation (ค.ศ. 1997) จัดแสดงที่ Dorfpark, Buchholz ประเทศเยอรมนี โดย จิฮะรุ ชิโอะตะ (Chiharu Shiota) เกิด ค.ศ. 1972 - ปัจจุบัน ศิลปินหญิงชาวญี่ปุ่นกับการทำงานศิลปะรูปแบบจัดวางและการแสดงสด ความโดดเด่นในฐานะศิลปินผู้สำรวจเรื่องความสัมพันธ์ของชีวิตที่เป็นอยู่กับความตายจากความทรงจำอันเจ็บปวดของศิลปินที่เคลือบแฝงความหมายผ่านสัญลักษณ์อันเกิดจากสี สีสื่อและวัสดุมาอยู่รวมกัน(อมสรี ปานดำรงดี, 2563: 171)

ลักษณะของผลงานเป็นศิลปะแสดงสดภายใต้การจัดวางบนพื้นที่เฉพาะ การเลือกใช้สัญลักษณ์เข้าร่วมการสื่อความคิดของศิลปินขณะเวลานั้น คือ กระดุกขากรรไกรของวัวที่กระทำการเลาะเนื้อออกจนเหลือเพียงกระดูกจำนวนมาก (ภาพที่ 8) จากการใช้เวลารวบรวมนานนับเดือนถูกจัดวางเรียงขึ้นให้เป็นวงกลมล้อมรอบสระโคลน (ภาพที่ 9) ศิลปินเริ่มการแสดงสดโดยการลงไปแช่ในสระโคลนนั่น สิ่งสกปรกต่าง ๆ บนผิวหนังเปราะเปื้อนไปด้วยดินโคลนทั่วทั้งร่างกาย (ภาพที่ 10) เป็นเวลานานหลายชั่วโมงพร้อมกับบันทึกและจัดแสดงศิลปะเป็นภาพถ่าย (ภาพที่ 11)

เนื้อหาของผลงานเกี่ยวกับการดำรงอยู่ ความตาย การเกิดและดำเนินไปตามลำดับแล้วกลับมาจบ ณ จุดเริ่มต้น การแสดงออกของความคิดเรื่องการหมุนเวียนของชีวิตเป็นความสัมพันธ์กับสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย สิ่งที่เชื่อมโยงแนวความคิดด้วยการใช้กระดุกขากรรไกรของวัว สัญลักษณ์ที่ให้ความหมายถึง ความตายหรือสิ่งที่ไม่มียังมีชีวิตอยู่แล้วนั้นถูกจัดวางเรียงเป็นวงกลมรายล้อมรอบสระโคลน ในขณะที่เดียวกับที่ศิลปินใช้ร่างกายอันเปลือยเปล่าลงไปคลุกและแช่ตัวอยู่ การใช้สื่อและจัดวางวัตถุเข้าหาแหล่งน้ำแสดงถึงการแสวงหาความอยู่รอดของสิ่งมีชีวิตท่ามกลางสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่ขาดหายไปแล้วของการมีอยู่และจะวนเวียนกลับคืนสู่พื้นโลกอีกครั้งเป็นวงโคจรในความหมายถึงวัฏจักรแห่งชีวิต

จากการที่ผู้วิจัยได้เข้าไปสัมผัสผลงาน Congregation ขณะการจัดแสดงในวันที่ 20 มิถุนายน -27 ตุลาคม ของปี พ.ศ. 2562 เป็นหนึ่งในผลงานของนิทรรศการ “Shiota Chiharu: The Soul Trembles” ณ พิพิธภัณฑ์ Mori Art Museum กรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น ซึ่งผลงานทั้งหมดที่อยู่ในนิทรรศการนี้ถูกเรียบเรียงขึ้นมาจากลำดับชีวิตตลอดการทำงานของศิลปินในระยะเวลา 25 ปี ภายใต้แนวคิด “การทบทวนและสนทนากับตัวเองอย่างจริงจัง” ผลงานมีลักษณะเป็นภาพถ่ายและด้วยคุณสมบัติที่นิ่งไม่มีการเคลื่อนไหวให้สามารถตอบโต้ในทางกายภาพได้กลับยิ่งกระตุ้นการเรียนรู้ผ่านการมองเห็นให้มีสมาธิ (mindfulness) และการ

พิเคราะห์ผลงานอย่างจดจ่อกลายเป็นความระลึกรู้อารมณ์ของผลงานกับสภาวะความรู้สึกถึงความหดหู่และส่วนหนึ่งของความเข้าใจถึงการปล่อยวางความคิดทั้งมวลลงได้

ทั้งนี้การรับรู้ผลงาน จากวิธีการจัดวางและการใช้สัญลักษณ์ที่ปรากฏเป็นสื่อบอกเล่าเรื่องราวบนรากฐานตามความเข้าใจแบบสากล ส่งผลให้ผู้ชมสามารถใช้ความรู้สึกเข้ามาสัมผัสกับผลงานและเพิ่มเติมความหมายใหม่ได้

ภาพที่ 8
Chiharu Shiota, Congregation, 1997

ภาพที่ 9
Chiharu Shiota, Congregation, 1997

ภาพที่ 10

Chiharu Shiota, Congregation, 1997

ภาพที่ 11

Chiharu Shiota, Congregation, 1997

อย่างไรก็ตามด้วยลักษณะของการจัดแสดง ผู้ชมสามารถสัมผัสผลงานผ่านการชมเป็นจุด เริ่มต้นในการรับรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัวผ่านการมองเห็นที่สะท้อนความจริงทางกายภาพของ วัตถุ วัสดุหรือสิ่งต่าง ๆ ทำให้เกิดการครุ่นคิดถึงสิ่งที่พบและสามารถไขมโนทัศน์ตามความ เข้าใจ ซึ่งนำไปสู่การระบุดัตถ์จนถึงสิ่งที่ปรากฏว่าคืออะไรและรับรู้ความรู้สึกต่าง ๆ ท่ามกลาง ความสัมพันธ์ระหว่างผลงานกับพื้นที่เพียงการมองเห็นที่มีอาจได้ตอบกับผลงานได้นั้น กลับ ยิ่งผลักดันความคิดอย่างเต็มที่ต่อการรับรู้ความงดงามจากโลกศิลปะ ที่ยิ่งกระตุ้นอารมณ์ สัมผัสให้เพิ่มขึ้นได้ตามความหมายที่มอบคุณค่าอย่างแตกต่างกันไปบนพื้นฐานประสบการณ์ อันเคยมีมาก่อนของแต่ละบุคคล

ทั้งนี้การรับรู้ทางศิลปะไม่ได้มีเพียงการรับรู้ความงามทางทัศนะเท่านั้น แต่ยังมีรับรู้ใน ลักษณะการใช้พหุประสาทสัมผัสระหว่างผู้ชมกับผลงาน ให้สามารถเข้าถึงความคิดและเกิด ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งกว่าการใช้สายตาเพียงอย่างเดียว โดยการศึกษาและวิเคราะห์ผ่านผล งาน ต่อไปนี้

2.2 การรับรู้ผลงานผ่านพหุประสาทสัมผัส

พหุประสาทสัมผัส (Multisensory) เป็นการใช้ประสาทสัมผัสร่วมกันมากกว่า 2 อย่างขึ้นไป เพื่อการรับรู้และทำความเข้าใจต่อสิ่งต่าง ๆ รอบตัวผ่านร่างกาย ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ให้สามารถรับรู้ความรู้สึกในรูปแบบหลากหลาย ซึ่งสำหรับเส้นทางการเข้าถึงโลกของ ศิลปะที่มีลักษณะเนื้อหาแบบเฉพาะบุคคล จึงจำเป็นต้องอาศัยมิติสัมผัสที่หลากหลายอย่างในการ สื่อสาร การรับข้อมูล การแปลความหมายและให้คุณค่ากับสิ่งสร้างสรรค์นั้น

2.2.1 ผลงาน *Again, Still, Yet* (ค.ศ. 2016) โดย แอน แฮมิลตัน (Ann Hamilton) เกิดปี ค.ศ.1956-ปัจจุบัน เอกลักษณะด้านการสร้างผลงานที่ผสมองค์ประกอบจากสื่อและวัสดุหลาย ประเภทไปพร้อมกับสร้างสภาพแวดล้อมที่ตอบสนองต่อพื้นที่จัดแสดงโดยเฉพาะ

ผลงานชุดนี้จัดแสดง ณ โรงละครเก่า Wuzhen ประเทศจีน การติดตั้งแบบเจาะจงบนเวทีโรง ละครเก่าในพื้นที่ West Scenic Zone ซึ่งเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมสิ่งทอ (ภาพที่ 12) การสร้าง พื้นที่ที่ถูกประกอบขึ้นจากโรงละคร เวที แก้วผู้ชม เครื่องทอผ้าไม้ เส้นด้าย แกนกระสวยเส้น ด้ายขนาดเล็กถูกย้อมไปด้วยสีแดงจำนวนมากจากแกนกระสวยแบบคู่บนแต่ละที่นั่งของแก้ว สู่เครื่องทอผ้า (ภาพที่ 13) การแสดงดำเนินต่อไปพร้อมกับเส้นด้ายที่กำลังประสานกันนั้นทำให้ ระวังที่ห้อยร้อยไว้กับเครื่องทอผ้าสั้นไหว กลายเป็นเสียงที่ก้องกังวานขนานไปกับจังหวะการ ทอผ้าของนักแสดงระเบียงด้านบนซึ่งอยู่ตรงข้ามเวทีกับอีกนักแสดงกำลังเลาะเส้นด้ายของเสื้อ สเวตเตอร์ที่มาจากชุมชนลงใส่ภาชนะ (ภาพที่ 14) (ภาพที่ 15) นักแสดงจะสนทนาให้ผู้ชม นำเศษเส้นด้ายกลับมาให้นักแสดงบนเวทีได้เพิ่มเติมตลอดของผ้าทอนั้นใหม่ (ภาพที่ 16) อีกทั้งการสร้างความสุขจากแสงธรรมชาติผ่านประตูด้านหลังของโรงละคร การส่องกระทบ แผ่นหลังนักแสดงทอผ้าและทอดยาวตลอดช่องของแสงจนถึงกลางห้อง (ภาพที่ 17) เป็นภาพ บรรยากาศที่เชื่อมต่อผู้ชมกับพื้นที่อื่นโลกอื่นหรือในอีกความหมายหนึ่ง คือ ความทรงจำ อดีต พื้นที่ เรื่องเล่าการซ้อนทับกันระหว่างประวัติศาสตร์ของพื้นที่กับพื้นที่ที่ดำรงอยู่ ณ ปัจจุบัน และการคิดถึงภาพในใจต่อหญิงทอผ้าตามแต่ประสบการณ์ของแต่ละบุคคลนั้นผ่านการรับรู้ และเข้าใจถึงความสมดุลระหว่างบุคคล สิ่งของ เหตุการณ์ สถานที่ เสียงให้มีผลกระทบต่อ ผู้ชม

การเปรียบเทียบถึงระบบอุตสาหกรรม เริ่มต้นจากเรื่องราวประวัติศาสตร์ พื้นที่ การเน้นใช้สี แดงที่มีนัยยะสำคัญแก่ประเทศจีน ความหมายทางสังคมและการเมือง เครื่องทอผ้าไม้ประสาน

กับเส้นสายของด้ายที่เรียงร้อยเข้ากับจังหวะการเคลื่อนที่ เสียงกระทบ การเสียดสี ความลื่นไหลอันสอดคล้องกันระหว่างมือของผู้ทอ (นักแสดง) ยิ่งกระตุ้นให้ร่างกายเกิดความรู้สึกและพร้อมตื่นตัวเป็นความรู้สึกอันน่าใจหายอันสะเทือนใจ การตั้งคำถามของศิลปินเกี่ยวกับอะไรคือที่มาของกระบวนการดั้งเดิม (สิ่งที่ยังคงอยู่) ในโลกที่ขยายตัวทางเทคโนโลยีและมีความเกี่ยวข้องกับเราในปัจจุบันอย่างไร การทำงานกับโรงละครโอเปร่าเก่า สถานที่ที่เป็นประวัติศาสตร์ของเสียงในเมือง ความสัมพันธ์ในโรงละครของผู้ชมและนักแสดงถูกเชื่อมด้วยเครื่องทอผ้าที่ผู้หญิงในท้องถิ่นเคยใช้ทำงาน ผู้ชมคือโครงสร้างของการทอผ้า ด้ายเปรียบเสมือนชีวิต เมื่อขยับเคลื่อนไปข้างหน้าและการรวมตัวกันแสดงถึงการมีตัวตนกับพลังที่เคลือบแฝงไว้ของเส้นด้ายแต่ละเส้นในจำนวนมาก ท่าทางของผู้ทอที่เคลื่อนไหวอย่างเป็นจังหวะและเสียงของงาน ได้สร้างโลกแห่งภาพลวงตาและโลกแห่งโรงละครให้มาบรรจบกันอีกครั้ง (Hamilton, 2016)

เมื่อพิจารณาแนวความคิดกับวิธีการใช้สื่ออย่างหลากหลายและการติดตั้งแบบโต้ตอบ ด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ผสานกันเป็นความสัมพันธ์ท่ามกลางความรู้สึกถึงการเปลี่ยนแปลงและการสลายตัว ภาพที่เห็น เสียงที่ได้ยินและกายที่สัมผัส ทำหน้าที่รับรสท่วงอารมณ์ผ่านการสัมผัสได้กับทุกประสาทสัมผัสที่กระตุ้นให้ผู้ชมเชื่อมต่อและมีส่วนร่วมกับการงานในหลายระดับ ประสาทสัมผัส ผลงานมีการตอบสนองต่อพื้นที่และสถานที่ที่สร้างขึ้นโดยใช้สิ่งของและกิจกรรมให้สะท้อนถึงประวัติศาสตร์และเอกลักษณ์ของวัฒนธรรม

ภาพที่ 12

Ann Hamilton, *Again, Still, Yet.*, 2016

ภาพที่ 13

Ann Hamilton, Again, Still, Yet., 2016

ภาพที่ 14

Ann Hamilton, Again, Still, Yet., 2016

ภาพที่ 15

Ann Hamilton, Again, Still, Yet., 2016

ภาพที่ 16

Ann Hamilton, Again, Still, Yet., 2016

ภาพที่ 17

Ann Hamilton, Again, Still, Yet., 2016

2.2.2 ผลงาน untitled 1990 (Pad Thai) ค.ศ. 1990 โดย ฤกษ์ฤทธิ ตีระวนิช เกิดปี ค.ศ. 1961-ปัจจุบัน ศิลปินมีเอกลักษณ์การทำงานศิลปะรูปแบบนิทรรศการเชิงความคิด ด้วยกระบวนการทางความคิดผสมผสานเทคนิคอันหลากหลาย การเน้นสร้างงานที่เหมาะสมกับสถานการณ์ของสถานที่จัดแสดงต่าง ๆ ส่งผลให้บรรยากาศ สิ่งแวดล้อมและผู้ชมมีความสัมพันธ์กับพื้นที่แสดงเป็นอย่างมาก บนพื้นฐานของสุนทรียะสัมพันธ์ (Relational Aesthetics) การแสดงสภาวะทางสังคมและบทบาทของศิลปินต่อชุมชน

ผลงาน ชุด “ผัดไทย” เป็นการเอาลักษณะเฉพาะบางอย่างของไทยไปนำเสนอจากการกำหนดกิจกรรมโดยศิลปินลงมือปรุงผัดไทยเองในแกลเลอรีศิลปะที่นิวยอร์ก (ภาพที่ 18) พื้นที่ทางศิลปะถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นครัว เพื่อทำอาหารจัดเลี้ยงแขกผู้มาร่วมงานท่ามกลางบรรยากาศที่ไม่มีผลงานหรือวัตถุทางศิลปะอื่นใดให้ชม นอกจากได้ร่วมกินผัดไทย การพูดคุย และพบปะกับศิลปินและแขกคนอื่น ๆ ที่มาร่วมงาน (ภาพที่ 19) นิทรรศการเชิงความคิดนี้อาจจะกล่าวในแง่ของการฉีกกฎระเบียบ ความเป็นธรรมเนียม และวิถีปฏิบัติของหอศิลป์ ทั้งยังเป็นการฉีกกรอบแนวคิดหลักการชมงานศิลปะต่าง ๆ ผู้ชมงานศิลปะเลือกได้เพียงสถานะแค่การเป็นผู้ชมเท่านั้น หากนิทรรศการชุด “ผัดไทย” เป็นการสร้างสรรค์ผลงานที่สามารถใช้ผัสสะทางร่างกายทั้งหมดสัมผัสผลงานได้ตลอดการเสพด้วยวิธีเคี้ยวกินและกลืนลงท้องได้ (ภาพที่ 20) การสื่อสารความคิดที่กระทบต่อผู้ชมให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของงาน ทุกคนจะร่วม “สร้างความหมาย” และ “ตีความ” ศิลปะด้วยตัวเอง ที่อาจจะเหมือนหรือแตกต่างกันได้ตามแต่ประสบการณ์ของแต่ละบุคคลนั้น

ความงามของผลงานเกิดขึ้นท่ามกลางสัมพันธ์ภาพที่มองเห็นเป็นรูปธรรมได้อย่างชัดเจนระหว่างกิจกรรม จุดนัดพบ ผู้คน สิ่งรอบตัว ชีวิตที่อยู่ การแลกเปลี่ยนอะไรบางอย่างต่อกันจากช่วงเวลา (Moment) ให้เกี่ยวข้องและดำเนินต่อไป

การแสดงออกของแนวคิดเกี่ยวกับสภาวะทางสังคมกับบทบาทของศิลปินต่อชุมชน โดยเลือกเอาส่วนหนึ่งของประสบการณ์ในชีวิตประจำวันร่วมกับความทรงจำของตัวเองและสร้างขึ้นในรูปของผลผลิตทางศิลปะสำหรับช่วงระยะเวลาหนึ่ง

การใช้สัญลักษณ์เฉพาะเป็นอาหารของไทย คือ ผัดไทย แต่รูปแบบการนำเสนอสามารถเชื่อมโยงผู้ชมเข้าสู่ประสบการณ์ของแต่ละบุคคลได้จากกิจกรรม พื้นที่ วัตถุ สิ่งของที่ใช้ประกอบสร้างที่มีความเป็นสากล อาทิ วัฒนธรรมการปรุงอาหาร การใช้เครื่องครัวต่าง ๆ กลิ่นหอม

จากอาหารช่วยสร้างบรรยากาศให้เกิดความไว้วางใจ ขณะที่ผู้ชมชิมซับบรรยากาศระหว่างชมผลงาน กระบวนการคิดถูกเชื่อมโยงสิ่งที่รับรู้ ณ ปัจจุบันเข้ากับประสบการณ์ในอดีตที่มีผลต่อวัฒนธรรมการปรุงอาหาร ห้องครัวที่คุ้นเคยไปพร้อมกับการเรียนรู้วัฒนธรรมที่แตกต่างผ่านความเข้าใจจากผลงาน

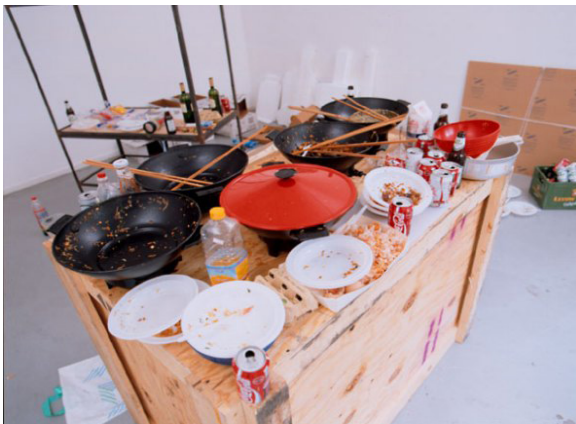
แม้เนื้อหาของผลงานมีความเกี่ยวข้องกับพื้นที่เฉพาะและมีพื้นฐานทางสังคมและเอกลักษณ์เฉพาะทางวัฒนธรรม มิได้เป็นอุปสรรคต่อการทำความเข้าใจ เนื่องด้วยวิธีการนำเสนอมีรากฐานความเป็นสากลเข้ามาให้ผู้ชมมีส่วนร่วมกับการสัมผัส การสัมผัสต่าง ๆ ต้องอาศัยการรับรู้จากประสาทหลายส่วนไปพร้อมกันจะช่วยสร้างประสบการณ์ใหม่ร่วมกับประสบการณ์จากอดีตหรือความทรงจำของแต่ละบุคคล

ภาพที่ 18
ฤกษ์ฤทธิ์ ตีระวนิช, untitled 1990 (Pad Thai),
2533

ภาพที่ 19
ฤกษ์ฤทธิ ตีระวนิช, untitled 1990 (Pad Thai), 2533

ภาพที่ 20
ฤกษ์ฤทธิ ตีระวนิช, untitled 1990 (Pad Thai), 2533

2.2.3 ผลงาน Sun & Sea (Marina) ค.ศ. 2019 โดย ศิลปินกลุ่มของประเทศลิทัวเนียที่รวมตัวกันสร้างผลงานร่วมโปรเจกต์ Venice Biennale of Art ในปี 2019 ประกอบไปด้วยศิลปิน 1. รูเกล บาร์ซซึคาเท (Rugile Barzdziukaite) เกิดปี ค.ศ. 1983 - ปัจจุบัน ผู้มีความสนใจเกี่ยวกับการสำรวจช่องว่างระหว่างความเป็นจริงและจินตนาการ รูปแบบการทำงานที่มักทำทายวิธีคิดเชิงวิเคราะห์ได้อย่างขี้เล่น ปัจจุบันทำงานเป็นผู้สร้างภาพยนตร์และผู้อำนวยการโรงละครซึ่งตั้งอยู่ในลิทัวเนีย 2. เววา เกรไนท์ (Vaiva Grainyte) เกิดปี ค.ศ. 1984 - ปัจจุบัน มีหลักแนวความคิดเกี่ยวกับความทรงจำส่วนบุคคลและส่วนรวมจากกิจวัตรประจำวัน ปัจจุบันเป็นนักเขียนบทละครและกวี 3. ลีน่า ลาเพไลท์ (Lina Lapelyte) เกิดปี ค.ศ. 1984 - ปัจจุบัน เป็นศิลปินและนักดนตรีที่อาศัยและทำงานในลอนดอนและวิลนีอุส (Vilnius) รูปแบบผลงานของศิลปินมีรากฐานมาจากดนตรีและผสมผสานกับวัฒนธรรมสมัยนิยม (Pop Culture) ความคิดเรื่องของการหลอมรวมด้านเพศภาวะ (gender stereotypes) อายุ (aging) และการเหยียดชาติ

ผลงาน Sun & Sea (Marina) ได้รับรางวัล Golden Lion for Best National Participation จากนิทรรศการศิลปะร่วมสมัยนานาชาติ เวนิส เบียนนาเล่ ครั้งที่ 58 จัดแสดง ณ อาคารริมฝั่ง Marina Militare Complex ซึ่งอยู่ติดกับบริเวณ Arsenale ในเมืองเวนิส ประเทศอิตาลี พื้นที่การจัดแสดงมีลักษณะ 2 ชั้น การติดตั้งผลงานไว้ที่ชั้นล่าง โดยผู้ชมงานจะมองลงมาได้แบบ Bird Eyes View (ภาพที่ 21) เป็นศิลปะจัดวางเฉพาะที่และการแสดงสดในลักษณะเป็นแบบละคร การดำเนินเรื่องที่ใช้อุปกรณ์ประกอบหลายส่วน อาทิ ฉาก (หาดทราย ห่วงยาง เก้าอี้ชายหาด ร่ม ผ้าปูนอน ฯลฯ) ดนตรีประกอบการขับร้องและนักแสดง เป็นต้น (ภาพที่ 22) โดยการแสดงจะมีนักแสดงประมาณ 20 ชีวิต ในอริยาบถแบบเที่ยวชายหาด เฉกเช่นการนอนเอนกายบนเก้าอี้ชายหาด การนั่งก่อกองทราย หรือการนอนคุยกันบนหาดทรายในฤดูร้อน แสงแดดจ้ามืดมาพักผ่อนนอนบนผ้าขนหนูหลากสี (ภาพที่ 23) นักแสดงทุกคนจะร่วมกันร้องเพลงแสดงโอเปร่า (opera-performance) ตามเนื้อเรื่องหรือบทละครที่นำมาเป็นบทขับร้องที่มักเริ่มต้นด้วยบทโหมโรง (Overture) ที่ช่วยนำจิตใจให้คล้อยตามดนตรี ตลอดการแสดงจะมีการสนทนากันของนักแสดงตลอดทั้งเรื่องสลับการร้องเพลงที่มีเสียงไพเราะ ทรงพลัง การเน้นแรงดึงดูดผู้ชมในเรื่องระดับน้ำเสียงที่แตกต่างกัน ทั้งระดับเสียงสูงสุด ระดับเสียงกลาง เสียงระดับต่ำสุดของการขับร้องและบทบาทมากกว่าความสวยงามและรูปร่างของผู้แสดงทั้งหญิงและชาย

ในการทำงานร่วมกันของศิลปินจากการศึกษาและสร้างสรรค์ผ่านเอกสารวิชาการหรือหนังสืออ้างอิง (Documentation) นวนิยาย (Fiction) และบทกวี (Poetry) การผสมผสานระหว่าง การแสดงละครดนตรีและศิลปกรรม สำหรับผลงานชุดนี้ศิลปินให้ความสนใจเกี่ยวกับเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นจริงและจินตนาการ การนำประเด็นเรื่อง “วันหยุด” มาสื่อสาร ความคิด ด้วยธรรมชาติของมนุษย์เมื่อรับรู้ถึงความตึงเครียด อึดอัดและความเมื่อย ล้าร่างกาย ทำให้ผู้คนโยนหาสิ่งที่ขาดหาย สภาวะจิตใจที่ไม่สมบูรณ์จะยิ่งกระตุ้นสัญชาตญาณ ในการเอาตัวรอด การพักผ่อนจึงเป็นช่วงเวลาแห่งความสงบสุข ผู้คนต่างจินตนาการถึงการ นอนอาบแดด ภายใต้กายภาพของวันหยุดแสนขี้เกียจ การผลาญเวลาและเผาผิวหน้า จาก การอธิบายความเข้าใจดังข้างต้น ความว่า “Under the topology of lazy holidays - burning time and burning skin” (NEON REALISM, 2019)

ซึ่งการแสดงผลงาน Sun & Sea (Marina) นี้ผู้วิจัยได้เข้าไปสัมผัสโดยตรง การซึมซับความรู้สึกผ่านบรรยากาศ สถานที่ ผลงานและสิ่งแวดล้อมนั้นให้ความสงบและผ่อนคลาย แม้ว่า ต้องอยู่ร่วมกับคนแปลกหน้าจำนวนมาก โดยตลอดเวลารับชมมิได้สร้างความอึดอัดใจ ผลงาน แสดงต่อไปท่ามกลางผู้คนที่เพ่งมอง การจับจ้องราวกับว่าพวกเขาเหล่านั้นเป็นสิ่งมีชีวิตหลายๆ สิ่งที่อยู่ในโลกอีกใบหนึ่ง สภาพโดยรอบภายใต้แสง สีและเสียงเพลงเป็นรสสัมผัสที่สามารถ เชื่อเชิญให้ผู้ชมใช้ความรู้สึกเข้าประสานกับพื้นที่ที่อาจเชื่อมต่อโลกแห่งความทรงจำของแต่ละ นุคคลได้

ภาพที่ 21

Rugile Barzdziukaite, Vaiva Grainyte and Lina Lapelyte, Sun & Sea (Marina), 2019

ภาพที่ 22

Rugile Barzdziukaite, Vaiva Grainyte and Lina Lapelyte, Sun & Sea (Marina), 2019

ภาพที่ 23

Rugile Barzdziukaite, Vaiva Grainyte and Lina Lapelyte, Sun & Sea (Marina), 2019

ทั้งนี้สำหรับลักษณะของการจัดแสดง โดยการเรียนรู้แบบพหุประสาทสัมผัส คือ การใช้อยู่ระหว่างร่างกายรับรู้ความรู้สึกผ่านการมองเห็น การได้ยิน การรับรสชาติ การได้กลิ่นและการได้จับต้อง เพื่อให้ร่างกายสามารถตอบสนองต่อผลงานที่เข้ามาปะทะขณะสัมผัสและเกิดการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมนั้น เป็นความรู้สึกในใจและสามารถตีความหมายของโลกรอบตัวผ่านการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผลงานกับผู้ชมในทางกายภาพ เพื่อสร้างบรรยากาศภาพรวมและมีวิธีคิดอย่างแนบแน่นต่อผลงานหรือในอีกความหมายถึงการเป็นอันหนึ่งเดียวกันของผู้ชมกับผลงานที่จำเป็นต้องอาศัยประสาทสัมผัสหลายส่วนพร้อมกัน

จากการวิเคราะห์ผลงานข้างต้นในมุมมองการสร้างความหมายและคุณค่าของสถานที่เริ่มต้นจากความทรงจำส่วนบุคคล พบว่าผลงานของศิลปินทั้ง 5 คนและ 1 กลุ่มศิลปิน มีความเกี่ยวข้องกับความทรงจำของผู้ชมที่สามารถเชื่อมความทรงจำทั้งขณะปัจจุบันกับอดีตไปพร้อมกับการสร้างความทรงจำใหม่ผ่านการสัมผัสระหว่างผู้ชมกับผลงาน เมื่อผู้สัมผัสเริ่มกระบวนการตีความและมีความรู้สึกรู้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นมาจะเกิดการให้คุณค่ากับผลงานเป็นความหมายทันที สำหรับกระบวนการสร้างสรรค์ผลงาน พบว่า การใช้แนวคิดสัมพันธ์เชิงพื้นที่ผ่านการตีความของศิลปินเป็นจุดเริ่มต้นต่อการประกอบสร้างให้เกิดเป็นรูปธรรม สามารถแบ่งวิธีการได้ 3 วิธีการ คือ 1. วิธีการการใช้ระบบสัญลักษณ์ เพื่อสร้างภาพตัวแทนของความคิด เป็นกลไกกำหนดขอบเขตการรับรู้ต่อผลงานและมีความรู้สึกร่วมถึงความเป็นมาไปสู่การสร้างจิตสำนึกให้เป็นหนึ่งเดียวกัน 2. วิธีการจัดการพื้นที่ ศิลปินใช้การผสมผสานผลงานเข้ากับพื้นที่จริง เพื่อสร้างการรับรู้จากภูมิทัศน์ 3. พื้นที่ของความเป็นตัวแทน (representational space) เกิดจากการปรับให้สัมพันธ์กับลักษณะทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ของแต่ละพื้นที่ผ่านระบบสัญลักษณ์ การสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ของสังคมนั้นและการประกอบสร้างบนพื้นฐานของประสบการณ์หรือความทรงจำของบุคคลรวมกัน ทั้งนี้อาจจะเปลี่ยนแปลงไปตามแต่ละช่วงเวลาของบริบทของสังคม

3. unสรุป

3.1 ที่มาและความสำคัญ

การเดินทางเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของมนุษย์ได้สร้างความสัมพันธ์กับสถานที่หลายแห่งอันเต็มไปด้วยความรู้สึกที่ยังคงความทรงจำของแต่ละบุคคลไว้ สถานที่จึงมีความสำคัญอันดับแรกสำหรับการดำรงชีวิตที่รับรู้ได้ทั้งในทางกายภาพและรู้สึกในใจต่อการสร้างความหมายและนำไปสู่คุณค่าและประสบการณ์สะสมอย่างลึกซึ้ง

3.2 วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาผลงานศิลปะร่วมสมัยที่เน้นประเด็นความหมายของสถานที่และการตรึงคุณค่าเป็นความทรงจำ

3.3 วิธีศึกษา

การศึกษาผลงานของศิลปินจำนวน 5 คนและ 1 กลุ่มศิลปิน ได้แก่ ผลงาน Bangkok Noir ของราร์ฟ ทุเทน ผลงาน I like America and America likes me ของ โจเซฟ บอยซ์ ผลงาน Congregation ของจิฮะรุ ชิโอะตะ ผลงาน Again, Still, Yet ของแอน แฮมิลตัน ผลงาน Untitled 1990 (Pad Thai) ของฤกษ์ฤทธิ์ ตีระวนิช และ Sun & Sea (Marina) โดยศิลปินกลุ่มของประเทศไทย จากลักษณะโดดเด่นในงานศิลปะ คือ การใช้แนวคิดสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำของคนกับสถานที่โดยเลือกสรรแบบเจาะจง (site-specific) การจัดการลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ขึ้นจากเงื่อนไขแวดล้อมทางด้านประวัติศาสตร์ สังคม และ/หรือ ลักษณะทางภูมิศาสตร์และการใช้ร่างกายร่วมสร้างสรรค์เป็นผลงาน

3.5 สรุปผลการศึกษา

ศิลปินสร้างการรับรู้ระหว่างตัวผลงาน สิ่งแวดล้อมโดยรอบบนพื้นฐานที่มนุษย์สามารถรับรู้ได้ภายใต้เงื่อนไขการเข้าถึงผลงานจะสร้างความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ให้แนบชิดกับผู้ชมมากขึ้นเป็นวิธีที่จะช่วยกล่อมเกลาคำคิดไปสู่การตีความและมอบคุณค่าความรู้สึก ที่เกิดขึ้นท่ามกลางบรรยากาศโดยรอบผ่านระบบประสาทสัมผัสของผู้ชม ซึ่งสามารถแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

3.5.1 การรับรู้ผลงานผ่านประสาทสัมผัสทางตา วิธีการกำหนดให้ผู้ชมมีสถานะเพียงสังเกตการณ์ แต่ไม่สามารถโต้ตอบกับผลงานได้ในผลงาน Bangkok Noir ของราร์ฟ ทุเทน I like America and America likes me ของ โจเซฟ บอยซ์ และ Congregation ของจิฮะรุ ชิโอะตะ

3.5.2 การรับรู้ผลงานผ่านพหุประสาทสัมผัส(Multi-sensory) ที่ต้องอาศัยการรับรู้จากประสาทสัมผัสหลายส่วนพร้อมกัน เพื่อช่วยเสริมความเข้าใจไปสู่การเชื่อมโยงความหมายของผลงานผ่านองค์ประกอบจัดวางต่างๆที่ส่งผลความรู้สึกเมื่อผู้ชมมีปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่และกลายเป็นส่วนหนึ่งของผลงาน ในผลงาน Again, Still, Yet ของแอน แฮมิลตัน Untitled 1990 (Pad Thai) ของฤกษ์ฤทธิ์ ตีระวนิช และ Sun & Sea (Marina) โดยศิลปินกลุ่มของประเทศลิทัวเนีย

3.6 ข้อเสนอแนะ

งานศิลปะที่เชื่อมโยงกับพื้นที่และเวลา ส่งผลให้การรับรู้ผ่านการสัมผัสจะให้ความรู้สึกแตกต่างออกไปตามแต่ละช่วงเวลา ความหมาย คุณค่าที่เปลี่ยนแปลงไปจากลักษณะเดิมหรือเปลี่ยนแปลงสู่ความหมายและคุณค่าในรูปแบบใหม่ได้นั้นมักขึ้นอยู่กับบริบทของสังคมในช่วงเวลานั้น ๆ ด้วย

USSEANUSU

Hamilton, Ann. (2016). Artist. Interview, 8 June 2016. Retrieved from <https://fb.watch/3LI0cop-B2/>

NEON REALISM. (2019). SUN AND SEA Contemporary opera-performance by Rugilė Barzdžiukaitė, Vaiva Grainytė, Lina Lapelytė. Retrieved from <https://neonrealism.lt/sun-and-sea/>

Prachakul, Nopporn. (2003). French Literature: Appreciation and Criticism. Bangkok: Kobfai.

นพพร ประชากุล. (2546). วิจารณ์วรรณกรรมฝรั่งเศส. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คปไฟ.

Pandamrong, Omsiri. The Important of Body Parts and Traces of Female Body as an Object for Contemporary Art. Silpa Bhirasri Journal. 8, 1-2 (September): 171.

อมสิริ ปานดำรง. (2563). “ความสำคัญของ “ชิ้นส่วน” และ “ร่องรอย” ของร่างกายสตรีในฐานะวัตถุสำหรับศิลปะร่วมสมัย.” วารสารศิลป์ พีระศรี 8, 1-2 (กันยายน): 171.

Proust, Marcel. (2011). Gombrey: The First World of Marcel Proust. Translated by Wachira Patrapothikul. Bangkok: Kobfai

มาร์แซ็ล พรูสต์. (2554) กงเบรย์ โลกใบแรกของมาร์แซ็ล. แปลโดย วชิระ ภัทรโพธิกุล. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คปไฟ.

Saiseng, Naratorn. (2017). Human Nature and Spatial Perspective. Veridien E-Journal, Silpakorn University (Humanities, Social Sciences and Arts). 10,1 (January - April): 635-646.

นราธร สายสิง. (2560). “ธรรมชาติมนุษย์กับมุมมองเชิงพื้นที่.” วารสาร Veridian E —Journal, Silpakorn University สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ 10, 1 (มกราคม-เมษายน): 635-646.

Sathitwarathorn, Nattaporn. (2019). Once Upon a Place: Spatial Experiences in Memories. A Thesis submitted in partial fulfillment of the degree Doctor of Philosophy Program in Visual Arts, Graduate School, Silpakorn University.

นัฐภรณ์ สติตราพร. (2562). “ณ ที่แห่งหนึ่ง...แห่งนั้น: ประสบการณ์ทางพื้นที่ในความทรงจำ.” ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลป์ คณะจิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

Suwanpakdee, Pison. (2019). The Potentiality of Ready-Made Object and Found Object on individual and collective memory in a case study works of Joseph Beuys and Marina Abramovic. Veridien E-Journal, Silpakorn University (Humanities, Social Sciences and Arts). 10,1 (November- December): 2076-2092.

พิสนท์ สุวรรณภักดี. (2562). "ศักยภาพของวัตถุสำเร็จรูปและวัสดุเก็บตกต่อความทรงจำระดับปัจเจกกับความทรงจำร่วมของคนในสังคม กรณีศึกษาจากผลงานของ โจเซฟ บอยส์ และ มารีนา อับราโมวิก." วารสาร Veridian E-Journal, Silpakorn University สาขา มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ 12, 6 (พฤศจิกายน-ธันวาคม): 2078.

บรรณานุกรมภาพ

- ภาพที่ 1 Christo and Jeanne Claude. (1971). **Wrapped Reichstag**. Retrieved from <https://thematter.co/wp-content/uploads/2020/06/25.jpg>
- ภาพที่ 2 Ralf Tooten. (2019). **Bangkok noir**. Retrieved from <http://tooten.com/projects/on-screen-port/>
- ภาพที่ 3 Ralf Tooten. (2019). **Bangkok noir**. Retrieved from <https://photography-now.com/images/Bilder/gross/42313.jpg>
- ภาพที่ 4 Ralf Tooten. (2019). **Bangkok noir**. Retrieved from <http://tooten.com/asian-worker-covered-a-w-c-work/#lg=1&slide=6>
- ภาพที่ 5, 6 และ 7 Joseph Beuys. (1974). **I like America and America Like me**. Retrieved from <https://www.kidsofdada.com/blogs/magazine/35963521-joseph-beuys-i-like-america-and-america-likes-me>
- ภาพที่ 8 จุรีพร เพชรกิ่ง. (2019).
- ภาพที่ 9 และ 10 Chiharu Shiota. (1997). **Congregation**. Retrieved from <https://www.chiharu-shiota.com/congregation>
- ภาพที่ 11 จุรีพร เพชรกิ่ง. (2019).
- ภาพที่ 12, 13, 14 และ 15 Ann Hamilton. (2016). **Again, Still, Yet**. Retrieved from <https://www.annhamiltonstudio.com/projects/againstillyet.html>
- ภาพที่ 16 Ann Hamilton. (2016). **Again, Still, Yet**. Retrieved from http://artasiapacific.com/image_columns/0018/7773/_862.jpg
- ภาพที่ 17 Ann Hamilton. (2016). **Again, Still, Yet**. Retrieved from <http://topic.artron.net/topic/wuzhenart/works/big/009.jpg>
- ภาพที่ 18 ฤกษ์ฤทธิ ตีระวนิช. (2533). **untitled 1990 (Pad Thai)**. Retrieved from <https://www.sfmoma.org/artwork/2000.642/>
- ภาพที่ 19 ฤกษ์ฤทธิ ตีระวนิช. (2533). **untitled 1990 (Pad Thai)**. Retrieved from <https://www.wurkon.com/uploaded/stories/editor/200508-191802-s.jpg>
- ภาพที่ 20 ฤกษ์ฤทธิ ตีระวนิช. (2533). **untitled 1990 (Pad Thai)**. Retrieved from <https://ferri500.files.wordpress.com/2010/09/tiravanijapadthai91-96.jpg?w=594&h=467>
- ภาพที่ 21 Rugile Barzdziukaite, Vaiva Grainyte and Lina Lapelyte. (2019). **Sun & Sea (Marina)**. Retrieved from https://static01.nyt.com/images/2019/05/31/arts/31lithuania5/merlin_155518584_1645ae3e-87a4-48b2-827f-d8243a113781-superJumbo.

jpg?quality=90&auto=webp

ภาพที่ 22 จูรีพร เพชรกิ่ง. (2019).

ภาพที่ 23 Rugile Barzdiukaite, Vaiva Grainyte and Lina Lapelyte. (2019). Sun & Sea (Marina). Retrieved from [http://www.cac.lt/files/images/896941/SauleJura_1_\(c\)_GabrieleSegzde_639x380_1.jpg](http://www.cac.lt/files/images/896941/SauleJura_1_(c)_GabrieleSegzde_639x380_1.jpg)